

The Inadequacies of the New Penal System Terminology

After Croatia's independence the penal system terminology was restored in accordance with traditional legal terminology, after having undergone forceful enforcement of Serbian legal terminology. However, in this process of restoration to traditional terms some inadequacies are apparent. The author draws attention to these novelties in this paper.

NAJIZAZOVNIJI DOKUMENT O JEZIČNOJ POLITICI U HRVATSKOJ (4)

Josip Grbelja

Licemjerstva i nezadovoljstva

Naročito bih htio istaći da smo mi nekako olako konfrontirali mišljenja, da još nismo stali na određena stanovišta, da još nikad nismo stali na određeno stanovište, nego smo uvijek čeprkali po pojedinim tvrdnjama”, nastavio je **V. Kaleb**, dodajući: “Naročito bih ovdje htio naglasiti da u Hrvatskoj, kao i u Srbiji, ispod površine vriju stanovita nezadovoljstva. Morali bismo se s njima otvoreno konfrontirati, sa ljudima koji zastupaju stanovita stanovišta ovakve vrste u Srbiji. Mi bismo se morali konfrontirati da vidimo kakav ćemo naći zajednički jezik, ne mislim samo Republika Hrvatska, nego kakav ćemo kontakt uspostaviti. Mi vidimo u našim odnosima niz priličnih licemjerstava. Mnogi od tih šovinista, od njihovih i naših, ne istupaju, naravno, otvoreno, nego vrlo lukavo i skriveno, s malim, sitnim podvalama, gomilajući neprestano, u stvari, neke filozofije. Spomenut ću jednu, po mojem mišljenju, politički vrlo sudbonosnu situaciju, a to je da se u Hrvatskoj prilično raširio osjećaj – da je Hrvatska jedna vjetrometina, po kojoj može haraćiti kako tko hoće, da može doći tko hoće, da može biti invazija s raznih strana, da je to mekan i pogodan teren. Isto to misle Srbi za sebe, i uvijek kad govorim ovo što misle Hrvati, to je ista stvar i u Srbiji, i oni se osjećaju oštećenima, njihovi se književnici i kulturni radnici osjećaju ugroženima, mislim nacionalno ugroženima. Od srpskih sam književnika čuo: »Srbija je spala na Srbiju od 1912. godine. Tu je autonomna pokrajina jedna, pa druga, tu je Lika, Dalmacija«. Sada su, dakle, raspršeni i ugroženi, osjećaju se isto tako kao što se i mi osjećamo. Znači, na toj osnovnoj temi mi moramo naći zajednički jezik uspostaviti zajedničku toleranciju u načinu života. Ne slažem se, drugovi, da se preko toga prelazi i da se prešućuje, da se pretvaramo kao da takvi problemi ne postoje.

Što se tiče jezika, ja se, naravno, slažem s prof. Jonkeom. Znam da je u Hrvatskoj – hrvatski jezik, da imamo jednu granu književnosti, jednu kulturnu granu, dio kulture naše hrvatske, na osnovama stare književnosti, koju u Srbiji,

odnosno srpski pisci – kao što je Jonke rekao – ne prihvaćaju, jednostavno ne prihvaćaju. Oni to ignoriraju, a ignoriraju i mnoge druge stvari. Opet su to, naravna stvar, pojedinačne pojave, ali ja kažem da mi ne smijemo o njima mučati (šutjeti), da ih moramo uzeti u obzir, a ne otići, pa onda posljedice liječiti...”

Buržuji (građanstvo) izvor razdora

Zdravko Malić: “U potpunosti shvaćam i prihvaćam sve ove primjere. Svi smo mi doživjeli, i doživljavamo, možda, i sada – možda u manjoj mjeri, možda rjeđe – provokacije političkog tipa na jezičnim problemima, a mislim da je tu prof. Jonke bio u jednome izuzetno nepovoljnom položaju, vjerojatno jest i danas, i da nema čovjeka u SR Hrvatskoj koji je više isprovociran od prof. Jonkea, i mislim da nema čovjeka koji ima više prava na gnjev i na jedno emotivno reagiranje u ovim stvarima od prof. Jonkea.

Drugo, spremajući se da dođem tu, pogledao sam neku literaturu, i više sam se time bavio. Godinu dana prije nego što je pripremljena Deklaracija, u martu 1966. u sarajevskom je Odjeku Pavle Ivić, jedan od najpoznatijih lingvista, u diskusiji koja se tamo vodila o jeziku, među ostalim, napisao i ovo što želim navesti kao da sam ja sam napisao. On kaže: »Prisiljavanje na jezično jedinstvo najefikasniji je način da se ono ne postigne. U ovim stvarima svaka strana ima pravo da učini ono što smatra najumjesnijim. Uloga jezičnih stručnjaka iz ostalih sredina mora se ograničiti na to da u duhu suradnje i dogovaranja iskažu svoje mišljenje o tome što je najkonstruktivnije sa gledišta zajedničkih interesa i da u svojim sredinama nastoje da se to provodi. U ovom praktikovanju konstruktivnog čak je nužan, bezuvjetno potreban reciprocitet. Ako bi jedna sredina odlučila da se jezički zatvori, ukoliko je to uopće moguće sprovesti, najpametnije što ona druga može učiniti je da nastavi politiku otvorenih vrata. Da budem sasvim konkretan: kada bi se, na primjer, dogodilo da se u Zagrebu počne proganjati tzv. srbizam, ja bih ipak bio odlučno protiv toga da Srbi prestanu sa usvajanjem pogodnih izraza koji su nastali u Zagrebu, a smatram da bi takav stav jedino bio u srpskom interesu...«

I jedan mali dodatak:

»Uopće dok u sprečavanju pojava novih jezičnih neslaganja imaju dužnost da budu energični, naši lingvisti, u nastojanjima oko smanjivanja razlika, moraju ispoljavati mnogo, mnogo takta.«

Počevši od toga citata, dozvolite mi: ja čitavu ovu krizu oko jezika poimam više kao krizu oko jezične politike. Te krize oko jezične politike, mislim, seljak koji govori hrvatski ili seljak koji govori nekim jezikom, srpskim, vjerojatno najčešće nije svjestan, nije svjestan kakvim jezikom govori. Ili radnik u nekoj tvornici ovu krizu – ili ne osjeća ili je osjeća u znatno manjoj mjeri, da je ta

kriza direktno povezana, da je zapravo dio jedne druge krize koju mi također doživljavamo, a to je kriza kulture, kulturne politike, da je kriza jezične politike dio krize, popratni dio, ili paralelni dio krize kulturne politike... Kada kažem da shvaćam krizu jezične politike kao dio krize kulturne politike, onda, među ostalim, mislim i na objekt kulture, tj. na odnos subjekt-objekt u kulturi... Meni se, naime, čini da je ova kriza, ova jezična kriza koju mi doživljavamo, pomalo nastavak jedne situacije u kojoj smo se mi našli, i koja se kristalizirala ne u toku dugoga stoljetnog razvoja, nego koja se stvarala u zadnjih 50–60 godina, recimo od balkanskih ratova do sada. Dakle, kriza u koju nas je doveo, dozvolite na izrazu, jedan buržoaski, jedan građanski stav prema kulturi. Mislim da u ovim raspravama o jeziku ima jedan refleks građanski, buržoaski srpski imperijalizam, kao što ima u Hrvatskoj stav prema jezičnim problemima danas refleks – tu je pala ta riječ – obrana, samoobrana. Ima jedan refleks, gotovo bih rekao, povlačenja u sebe, gotovo mazohistički refleks zatvaranja... Ono građanstvo koje nije čitalo hrvatsku književnost i hrvatsku riječ, to građanstvo je danas najveći vikač o ugroženosti hrvatske kulture i hrvatskoga književnog jezika. Ono je u trenutku kada zapravo njegovo historijsko vrijeme prolazi, dobrim dijelom, ne kažem isključivo, nego dobrim dijelom, izvor razdora. Sada smo se najedanput našli u situaciji da su napredni elementi u toj kulturi fascinirani tim silnim nizom ekscesa koji stvarno postoje i koje doživljavamo, impresionirani su nečim čime zapravo ne bi trebali biti impresionirani. Mislim da bismo tu morali biti malo sračunato čvrsti. Tu bismo morali ići na bitna rješenja, na hladna, racionalna rješenja...

Ovdje su se uglavnom skupili lingvisti i književnici. U čitavoj toj situaciji oko Deklaracije lingvisti i književnici su bili i najviše uključeni. S jedne strane oni, s druge strane političari: i napredni političari i oni drugi – politikanti. Ja mislim da se pitanje jezika danas ne može rješavati isključivo sa lingvističkog stajališta, a ne mislim ni da se ono može rješavati isključivo sa stajališta saveza lingvista s političarima, nego mislim – to je moja bazna koncepcija – da je jezik dio kulture, jezik kojim se služimo, koji je dio saobraćanja – da tu problematiku treba rješavati s pozicije integriranih humanističkih nauka...”

Napadi na Jonkeove primjere

Zdravko Malić svoju je diskusiju nastavio: “Drug Kaleb je interpretirao – ja se s njim slažem – odnos pisca prema jeziku. Dozvolite da ja nešto kažem o hrvatskom jeziku i hrvatskoj književnosti.

Hrvatska književnost, po mome najdubljem uvjerenju, nije prije svega nacionalna književnost. Naime, njezini neki osnovni konstitucionalni elementi, koji čine da ona postoji, da ona odolijeva svim mogućim krizama vremena i

prostora. to nije osjećanje jedno izrazito nacionalno, osjećanje književnosti, tu je zaslužna naša književna tradicija. Ta kolektivna literarna svijest kod nas je izgrađivana i prije romantizma, dakle u vrijeme kad se o nacionalnoj svijesti nije moglo govoriti. Ona je uvijek bila široka, i to treba poštovati: u njoj postoje pisci Srbi od Preradovića, Desnice itd. Tu dragocjenu osobitost trebalo bi imati na umu i jako čuvati...

Htio bih još reći: ukoliko bismo pristupili, što je danas, po mom mišljenju, najvažnije, izdavanju Benešićeva rječnika, to bi bio lingvistički prilog hrvatskoj književnoj varijanti, jedno proniknuće u sistem te varijante, jedno proniknuće koje bi nam pomoglo da znanstveno, s određenim mjerilima sigurnosti, govorimo o tome, spoznamo budućnost te varijante, dakle neko lingvo-futurološko ispitivanje, o kojem se danas ne može govoriti, a o kojem bi se moglo kad bismo se svim snagama bacili na rješavanje toga pitanja, potpomognuti od svih političkih i drugih foruma u Zagrebu, na proučavanje našega književnog jezika, odnosno varijante toga književnog jezika.

Još nešto o položaju jezika i kulture, krizi jezika i krizi kulture. Kako se to reflektira? Hoću reći da je svaka knjiga hrvatskog pisca borba za varijantu hrvatskoga književnog jezika. Ako mi tih knjiga nemamo, ako ih ne izdaju u velikom broju, rezultat će biti slab. Drugo, Institut za jezik Jugoslavenske akademije predao je izdavaču prije dvije godine »Jezični savjetnik«, ali taj savjetnik do danas nije izašao...”

Onda ta politika dobra nije

Krunoslav Pranjić, stručnjak za stilistiku, složio se sa Z. Malićem (da je dio krize u jeziku dio krize u kulturnoj politici), a zatim se “uhvatio” za jedan segment iz uvodnog izlaganja Antuna Žvana:

“To je obećanje da će se ne samo jednokratno pomoći nego, naravno, dugoročno – financijski pomoći, da će se moći financirati različita izdanja u našim postojećim institutima za proučavanje jezika i književnosti. Mislim da se posebnost hrvatske varijante, zbog jedinstvene strukture hrvatskosrpskoga književnog jezika, najbolje može afirmirati posredno, proučavanjem, izdavanjem monografija, izdavanjem rječnika, kritičkih izdanja i svega što je A. Žvan nabrojio. Mislim da je induktivni put najbolji put, a vidimo da nema te znanstvene spoznaje do koje bi se moglo doći u proučavanju jezika koja ne bi bila politički oportuna, koja se ne bi mogla ili smjela kazati. Ako znanstvena spoznaja diskreditira politiku, onda ta politika dobra nije. To se odnosi i na jezik. Ja sam se, dakle, uhvatio za jedan segment, koji ne bih htio shvatiti kao olako dato obećanje, nego kao dugoročnu politiku – da se kadrovski ojačaju postojeće institucije koje će dati znanstvene projekte...”

Relativizirati Jonkeove podatke

Ivo Bojanić, tadašnji direktor Radio-televizije Zagreb, složivši se s diskusijom K. Pranjica o optimizmu – da će biti više ulaganja u jezične projekte, te iznijevši potrebu za diskusijom o pozitivnoj lingvističkoj i kulturnoj aktivnosti, a ne o fondovima pogrešaka, primjera o nedovoljno ravnopravnoj primjeni Novosadskog dogovora, što vraća u prošlost, u vrijeme koje danas “nije primarno ni bitno”, nastavio je:

“Mislim da bi se niz primjera što ih je prof. Jonke naveo mogao staviti u jedno vrijeme. Konkretno govorim za Radio-Zagreb. To je bila 1957. a ne 1967. godina, i u tom smislu ti podaci nekako gube na svojoj težini. Isto tako mogu govoriti da smo se mi s lingvistima našli u smislu njegovanja hrvatskosrpske varijante. Radio-televizija Zagreb nastoji da njeguje upravo taj jezik, da obrazuje ljude izgradnjom onih mehanizama kao što su lektori, jezični savjetnici, održavanje tečajeva iz dikcije itd. Prema tome, jako bih relativizirao podatke prof. Jonkea, i to ne zbog toga što oni nisu istiniti, već zato što bi naša politička akcija u ovom trenutku morala ići jednom drugom, pozitivnom linijom... U tom smislu moram reći da ta konsekventnost implicira u sebi jednu toleranciju, koja je takva da ne vodi isključivosti, jer ukoliko meni Radio-Beograd objavi komentar na hrvatsko-srpskoj varijanti, tada i ja njemu objavim, i to ne u omjeru 1:1, ne jedan dan ja njemu, a jedan dan on meni, nego u principu idemo za tim da konsekventno njegujemo vlastitu varijantu, a da smo i dalje tolerantni u primanju jezika, govora onoga čovjeka – bez obzira odakle se javlja i kakav jezik ima.

Drugo, moram reći da je kod nas odavno poznata praksa da TANJUG-ove vijesti, koje se emitiraju na ekavici, mi prevodimo, odnosno da ih dajemo na našoj varijanti... Dalje, štampali smo negdje potkraj 1958. ili 1959. godine – drug Malić je sudjelovao u tome jedan broj »Naših tema« o pitanjima jezika.¹⁵ Mislim da bi bilo ispravno da ove naše preokupacije iz polovice prošlog stoljeća [19. – J. G.] i s početka ovog stoljeća [20. – J. G.] dopunimo pogledima na suvremene lingvističke probleme, i da tu damo pare, ljude i institute koji bi na tu temu išli dalje, i koji se ne bi jako mnogo osvrtni samo unatrag, koji se ne bi plašili da će im netko oduzeti ili ugroziti jezik... Treća stvar koja je kod mene i u javnosti izazvala neraspoloženje: to je bilo povodom uvodnog članka prof. Jonkea i rasprave prof. Babića. Mislim, ako opet počnemo poticati diskusiju o nazivu jezika, da ćemo doći do novog konflikta, koji će biti daleko teži od onoga koji je već bio [Deklaracije – J. G.].

15 Naše teme, 6. 1959. Taj je broj u izradi više nas mladih hrvatskih jezikoslovaca posvećen strojnomu prevođenju, koji je pohvalio i V. Bakarić.

Ja mislim da je bespredmetno imati ideju o reviziji političkih stavova koji su u vezi s Deklaracijom izneseni, a sada centrirati naše pozitivne programe ponovo na pitanje naziva jezika. Mislim da je to isto tako politički jako slabo i promašeno. To će ponovo izazvati nesporazume, doći će ponovo do polariziranja, do političkog načina razmatranja, i tada ćemo, naravno, izgubiti smisao za argumente i ići metodama koje su u politici... Mislim da bi zbog toga trebalo pitati – je li primarno pitanje kod nas u ovom trenutku borba za ravnopravnu primjenu Novosadskog dogovora ili borba za – kako ste vi rekli – redakturu, borba za to da se precizira Novosadski dogovor. Ako se ponovo ide u Novi Sad, s većom negativnih primjera, i ako se to donese na stol, redakture neće biti, a ekscesi će se povećati. Meni se, prema tome, čini da bi pozitivna akcija bila – da svi zajedno idemo na liniju njegovanja jezika, da ekscese svedemo na političke provokacije, da damo jedan zamah razvoju lingvističkih nauka i znanstveno-istraživačkog rada...”

Okretanje prošlosti

Milan Mogoš, također jedan od tvoraca pravopisa zvanog “londonac”, danas potpredsjednik HAZU u Zagrebu, rekao je:

“Kada je izašao Novosadski dogovor, onda je atmosfera u Hrvatskoj – tako sam je bar ja osjetio – bila vrlo povoljna. I sam sam jedan od onih koji su, primivši kasnije pravopisni rječnik kao prvi produkt takva dogovora, bio u Krapini i Zaboku, i ne znam gdje sve ne, i na »Školskoj televiziji«, govorili smo, prikazivali što je novost prema Boranićevu pravopisu itd. Sve je potakla jedna rečenica, koja mi je do danas u sjećanju. Ne znam gdje je točno napisana, ali koju je jednom zgodom prof. Jonke rekao: »Evo, imamo sada tu pravopis, koji je i hrvatski i srpski, i prema tom – da tom linijom treba ići.« I u tome svom idealizmu meni se, dakako, nije ni tada izgubila iz misli ideja da će ekscesa biti. Tko je tada mogao misliti da ih neće biti, mislim da je taj bio prevelik idealist. I sve stvari koje je iznio prof. Jonke i koje su točne, koje tu stoje, rezultat su dva momenta. Jedan je moment, a parafrazirat ću V. Kaleba, situacija 1912. Nekako se stalno okretalo natrag, stalno se gledalo iz tih perspektiva. Naravno da je bilo ljudi koji su življe zagovarali ove ili one ideje, i zato jer su još danas živi – turali svoje misli, svoja kola naprijed. I, naravno, takvih je ekscesa moralo biti. Mi, međutim, nikako ne smijemo zatvoriti oči – da ih nije bilo, da prema tome sve ovo što govorimo nije važno. Oni su, naime, po mom sudu, toliko važni koliko treba usmjeriti borbu da se oni ne dogode. S druge strane, recimo, karakterističan je primjer što ga je isticao prof. Jonke, iz ove, 1967. godine, s onim statističkim priručnikom. On je, po mom osjećaju, rezultat nekakva interregnuma, ili bolje – u pitanje jezika ne dirati. Ne bih to nazvao nika-

kvom zlom namjerom, ali ono što je za mene važno, uočavajući i prihvaćajući Novosadske dogovore, i konačno čitav rad i prof. Jonkea i nas koji smo kasnije sudjelovali, bio je za to da se oni prihvate, da se primijene, da se u najboljem smislu prime, i tako smo govorili i tumačili. Iako je to tako, ekscesa je bilo, mi znamo i zašto...”

M. Moguš nije nabrojao te ekscese, već je nastavio o “nekom” tekstu ili govoru Milke Ivić na “nekom” kongresu (ništa nije imenovano), zatim o literaturi pisanoj starim dubrovačkim jezikom, pa jezikom Šenoe i Kumičića, koju više i ne čitamo, te o tome kako smo gladni knjiga, priručnika, jednoga izdavačkog zamaha, zapravo – novca.

(*Nastavlja se.*)

PITANJA I ODGOVORI

POSTOJI LI ZAMJENA ZA MEDIJE?

Franjevac Mirko Mataušić pita kva je razlika između *novinstva* i *novinarstva*. Kaže da je prije bilo *novinstvo*, a sada prevladava riječ *novinarstvo*.

Razlika se u načelu može lako objasniti. *Novinstvo* je “sveukupnost novina, tisk”. U tome bi se značenju i dalje moglo upotrebljavati, ali ga istiskuje riječ *tisak* jer kad se misli na novinstvo, govori se *tisak*, pa u novinama nalazimo i rubrike *Iz tiska*, *Iz stranoga tiska*, iako nisu uvijek samo članci iz novina, nego katkada i iz elektronskih javnih glasila. Ili uzmimo ovaj primjer: “Bauk diploma ponovno kruži hrvatskim tiskom!” (Slobodna Dalmacija, 16. srpnja 2003., Forum, str. 10.) Naime novine su pisani, tiskani tekst, pa na ono što je tiskano lakše se osvrnuti nego na govoreno (*verba volant, scripta manent!*) i zato se lakše osvrnuti na novinske proizvode, i one se zbog tiskanja nazivaju tisk, katkada i *tiskovine*. Tu bi bila dobro

došla riječ *novinstvo*, ali kao što vidimo potiskuje ju riječ *tisak*. S druge strane *novinstvo* potiskuje i riječ *novinarstvo* iako *novinarstvo* najprije znači “zanimanje novinara”, ono što tuđicom kažemo *žurnalistika*.

Novine su naša stara riječ, zabilježena već u Vrančićevu rječniku, dakle 1595. godine, ali ne u današnjem značenju tiskanih vijesti, nego u značenju “novosti”. (*Novost* je mnogo mlađa, zabilježena tek u Stullijevu rječniku, dakle 1806.) Kao i sve imenice na *-ina*, *brzina*, *debljina*, *dubina*... imala je naglasak *novina*, množina *novine*, gen. mn. *nòvīnā*. Kad su se pojavila posebna tiskana djela koja su donosila nove vijesti, novine, tako su i nazvale *novine*, ali zbog posebnosti u značenju, dobile su i poseban naglasak, *nòvine*. Prve su se novine kod nas pojavile na početku 19. stoljeća. Gaj je 1835. pokrenuo *Novine horvatsko-slavonsko-dalmatinske*. Jasno je da se uz *novine* odmah javila i riječ *novinar* sa značenjem “čovjek koji radi u novinama, za novine”. S novinarima je nešto